ДО
НАУЧНОТО ЖУРИ ЗА ЗАЩИТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД НА
ВАНЯ ИЛИЕВА ИЛИЕВА,
УТВЪРДЕНО СЪС ЗАПОВЕД НА ДИРЕКТОРА НА ИНСТИТУТА ЗА ДЪРЖАВАТА И ПРАВОТО ПРИ БАН

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д. ю. н. Борис Владимиров Велчев
за дисертационен труд „Оценка на доказателствата и доказателствените средства в наказателния процес“
научна област: „Социални, стопански и правни науки”
професионално направление: 3.6. Право
име на дисертанта: Ваня Илиева Илиева
научна организация: Институт за държавата и правото при БАН
секция „Наказателноправни науки“

1. Данни за дисертанта

Дисертантът Ваня Илиева може да бъде определен като професионален прокурор. С изключение на малък период от професионалното й развитие, в който е работила в данъчната администрация, тя е прокурор от почти 20 години, като е преминала през всички инстанции в прокуратурата. В момента е прокурор във Върховната касационна прокуратура. От лични впечатления мога да твърдя, че колегата Илиева е отличен прокурор, ползващ се с уважението на колегите си. Задълбочените й практически познания закономерно са разпалили и научен интерес към наказателно процесуалното право.

2. **Данни за докторантурата**

Със заповед № РД-09-3 от 22.01.2015 г. на директора на ИДП при БАН Ваня Илиева е зачислена за докторант в задочна форма на обучение по докторска програма „Наказателен процес“ със срок на обучение 4 години, считано от 01.01.2015 г. до 31.12.2018 г. и с тема на дисертационен труд „Оценка на доказателствата и доказателствените средства в наказателния процес“, като със същата заповед за неин научен ръководител е определена доц. д-р Екатерина Салкова. Със заповед № РД-09-82 от 10.10.2018 г. на директора на ИДП при БАН, срокът е бил продължен с още една година – до 31.12.2019 г.

В срока на обучението й като докторант и в изпълнение на образователната програма, през 2016 г. дисертантът е положила изпити по базовия предмет „наказателно процесуално право“, както и по езикови умения и компютърна подготовка.

В изпълнение на научната програма тя е изготвила и представила три доклада съответно пред V-та, VII-та и VIII-та национални конференции на докторантите в периода 2015 – 2018 г. Те са: „Проблеми при оценката на доказателствата в наказателния процес при установяване на отрицателни факти“, публикуван в Сборник с доклади от V национална конференция на докторантите в областта на правните науки (2015 г.); „Проблеми при оценката за достоверност на свидетелски показания в наказателния процес“, публикуван в Сборник с доклади от VII национална конференция на докторантите в областта на правните науки (2017 г.); „Особености на оценката на доказателствените материали в досъдебната и съдебната фаза на наказателния процес“, публикуван в Сборник с доклади от VIII национална конференция на докторантите в областта на правните науки (2018 г.). Илиева е автор и на една

статия, посветена на темата на дисертацията - „Принципът за вземане на решения по вътрешно убеждение и приложението му според новите промени в Закона за съдебната власт“, публикувана в сп. Правна мисъл, 4, 2017, с. 89-100.

Чрез посочените изяви, Ваня Илиева е събрала 402 кредити, което е над изискуемите съгласно Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в ИДП при БАН за отчисляване с право на защита.

При изготвянето на дисертацията „Оценка на доказателствата и доказателствените средства в наказателния процес“, до публичната й защита няма допуснати нарушения.

3. Данни за дисертацията и автореферата

Дисертационният труд на колегата Ваня Илиева е с обем от почти 300 страници /с литературата/. В структурно отношение, той се състои от увод, четири глави и заключение.

Избраната структура се е оказала от огромно значение за убедителния начин, по който дисертационният труд се възприема от читателя. По един ненатрапчив начин, тази структура е позволила на дисертанта Илиева не само да изложи личните си позиции, но и елегантно да обедини в едно съчинение както важни теоретични изводи, относими към философията на правото, така и значими практически изводи.

За написването на труда е използвана богата научна литература на български и чужди езици, която обхваща 132 публикации. Цитиранията са коректни и посочени под линия в съответствие с научните стандарти.

В езиково отношение дисертацията е написана на добър български език. Високият научен стил на работата не се е отразил на нейната достъпност и тя може да бъде ползвана и от студенти по право, когато бъде издадена. Все пак, струва ми се, подчертано научният стил, значимите обобщения и сериозните предложения *de lege ferenda*, биха заинтригували преди всичко по-опитните юристи.

Стилът на автора изненадва със своята увереност, характерна за утвърдени учени. В последните години, дисертантите от практиката убедено доказват, че практическата насоченост на техните трудове не се отразява на научните им качества. Дисертантът Илиева успешно полемизира с изказани научни становища, като не се страхува да изказва собствено мнение.

Авторефератът изцяло и достоверно представя дисертационния труд.

В увода дисертантът обосновава необходимостта от своето съчинение, което да запълни празнота в наказателно-процесуалната литература по въпроса за оценката на доказателствения материал.

Първата глава е озаглавена „Общи положения“. Избраното наименование на тази първа глава е някак нестандартно и не подсказва нейното съдържание. Всъщност в нея дисертантът прави кратко историко-правно изследване на въпросите, свързани с оценката на доказателствения материал и очертава понятието за оценка, като слага акцент върху философските му аспекти. Илиева разглежда въпросите за субекта и обекта на оценката и посочва връзката между тях, подчинена на основната цел тази оценка – разкриването на обективната истина в наказателния процес.

Във втората глава са разгледани въпросите за същността и формата на оценката в наказателния процес.

След сравнително краткото очертаване на спецификата на някои философски понятия в наказателния процес, дисертантът се спира на един

особено оригинален, по мое мнение проблем – за мястото на оценката. Дисертантът го разглежда като част от общото управление на процесите при вземане на решения и стига до убедителния извод, че „решението трябва да има за основа убеждението, а то има за основа оценката, чието изграждане трябва да е външно изявено чрез представяне на конкретни съображения, изводими от съдържанието на доказателствените източници„ /с. 111/. Дисертантът изчерпателно и напълно убедително посочва всички изисквания към наказателнопроцесуалната оценка – и за предмета й, и за необходимостта от пълнота, обективност и всестранност, и за разкриването на обективната истина единствено със законови средства, и за оценка само на проверените доказателства и за липсата на предварително определената сила на доказателствата.

Третата глава е посветена на процеса на формиране на доказателствената оценка. Разгледани са въпросите за допустимостта на доказателствата и доказателствените средства, оценката за тяхната достатъчност и значението им от гледна точка на процесуална релевантност.

Четвъртата глава разглежда въпросите на връзката между доказателствената оценка и процесуалните решения. Обсъдени са проблемни теми, свързани със завършеността на оценката, нейната правилност и неправилност и са посочени особености при оценката на експертното заключение.

В заключението Илиева обосновава разбирането си, че не е необходимо подробна правна регламентация на доказателствения процес. Тя поддържа, че етапът на оценката на доказателствата и доказателствените средства следва да намери място в чл. 107 НПК, преди всичко като гаранция за постигането на целите на доказването. Направени са и други предложения *de lege ferenda*.

Оценката за труда е изцяло положителна. Той съответства на всички научни стандарти за придобиването на образователната и научна степен „доктор по право“.

4. Научни приноси

Напълно споделям справката на дисертанта за научните приноси в дисертационния труд /с. 6-7 на автореферата/. Някои от тях са особено значими – напр. изводът, че вътрешното убеждение не се отнася до метода на оценка на доказателствения материал, а до вземането на решения или анализът на понятието за доказателствена сила. Илиева е права и в извода си, че нейният труд по съществото си представлява един завършен модел за оценяване на доказателствените материали.

В дисертационния труд има множество други научни приноси. Част от тях са насочени към теорията на наказателно процесуалното право и философията на правото, а друга част дават обосновани препоръки за промени в законодателството. Ще си позволя да посоча само част от тях, които в най-голяма степен са определели отношението ми към дисертационния труд на колегата Илиева. Списъкът може да бъде и значително по-дълъг, но и посоченото е достатъчно, за да определя високата си оценка за научните качества на дисертационния труд.

Убедителният анализ на субекта и обекта на оценка и връзката между тях е позволил на дисертанта Илиева да предложи и свое оригинално определение за оценка /с.91/. Въпреки неговата лаконичност, определението ми изглежда пълно, изцяло отразяващо особеностите на оценъчния процес и поради това определено е приносно. Това е мнението ми и за извода за своеобразната „идентичност“ между предметът на истината, до който следва

да се достигне чрез оценката на доказателствения материал и предмета на доказване.

Съвършено основателен е изводът, че оценката в наказателния процес не разкрива различни особености, когато се отнася до доказателства и до доказателствени средства /с. 92/

Сигурно може да се спори, дали вътрешното убеждение на процесуалния орган за съставомерността на деянието и виновността на дееца, изградено след обективно, всестранно и пълно изследване на доказателствения материал в какъвто и да е момент истински може да се основава на „неопровержимо знание“ или да бъде тъждествено на обективната истина по делото, но дисертантът убедително е защитил това мнение на проф. Никола Манев със свои аргументи. За целите на наказателния процес това разбиране трудно може да бъде различно, въпреки някои възражения от философски характер /с.89/.

За мен е приносен момент изясняването на връзката между констативната и апробативната оценка и подчертаването на обекта на познавателната оценка – доказателствените материали по делото /с. 165/

Не може да не бъде споделен изводът на Илиева за смесения характер на оценката, която да се основава както на нормативните ограничения по чл. 14, ал. 2 НПК така и на личната свобода на мисленето на процесуалния орган, подчинена единствено на законите на логиката /с. 166/.

Споделям извода, че при преценката на критерия „достатъчност“ на оценката, в отсъствие на предварително определена сила на доказателствата, най-важно значение има собственото отношение на процесуалния субект. Това отношение, разбира се, както основателно посочва Илиева, трябва да бъде основано на достоверно знание. Тя отлично аргументира етапите, през които

преминава познавателния процес, за да достигне до качественото състояние на достоверност на знанието. Този неин поход и изводите от него заслужават подкрепа /с. 239/. Същото важи и за извода й, че „значението на доказателство за установяване истината за конкретно обстоятелство се мотивира, аргументира, „стъпва“ върху резултата от оценката на отделните показатели относимост, допустимост, достоверност и достатъчност на доказателствения материал“ /с. 241/.

Дисертантът основателно отграничава двете основни стъпки в основата на всяко процесуално решение – увереност относно фактите и вземане на решение по вътрешно убеждение /с. 278/. Съвършено основателно е посочена и разликата в оценките на процесуалния орган в досъдебното и съдебното производство, като разграничителният критерий са специфичните задачи на съответния субект, действащ в публичен интерес /с. 287/.

Особено ме впечатлиха изводите на дисертанта /с 279/ за критериите за правилност и неправилност на оценката – единствено дали са спазени „принципните изисквания“ на НПК, а не и разликата във вътрешното убеждение на органи, които се намират в йерархично съотношение.

Направените в заключението предложения de *lege ferenda*, относими към чл. 107 НПК /с. 283/ без съмнение са принос към процесуалното наказателно законодателство. Същото важи за предложеното изменение в чл. 246, ал. 1 НПК /с. 282/. Особено искам да подчертая и предложенията за изменения в критериите за атестиране на прокурори и следователи /Наредба № 3 от 2017 г./ и идеята като критерий за правилност на решенията на съответния магистрат е да бъде установено само спазването на НПК, а не и последващата различна оценка на друг процесуален орган. Това би било

справедливо и би способствало за по-честното кадрово развитие на прокурорите.

Нямам особени критични бележки. Вече посочих препоръката си за пренаименуване на първата глава в дисертацията, така че заглавието в по-голяма степен да подсказва за нейното съдържание. Не съм убеден, че изразът „сравнителноправен анализ на теоретични изследвания“ е коректен. Идеята за сравнително право, струва ми се, е относима преди всичко към позитивното право, а не към теорията. „Сравнителен анализ“ би бил достатъчен.

Нито една от тези, неизчерпателно посочени, критични бележки, не омаловажава високата ми професионална оценка за труда на колегата Илиева.

5. Публикации по темата

Вече посочих публикациите по темата – три публикувани доклада и една статия**.** Те са: „Проблеми при оценката на доказателствата в наказателния процес при установяване на отрицателни факти“, публикуван в Сборник с доклади от V национална конференция на докторантите в областта на правните науки (2015 г.); „Проблеми при оценката за достоверност на свидетелски показания в наказателния процес“, публикуван в Сборник с доклади от VII национална конференция на докторантите в областта на правните науки (2017 г.); „Особености на оценката на доказателствените материали в досъдебната и съдебната фаза на наказателния процес“, публикуван в Сборник с доклади от VIII национална конференция на докторантите в областта на правните науки (2018 г.), както и статията „Принципът за вземане на решения по вътрешно убеждение и приложението

му според новите промени в Закона за съдебната власт“, публикувана в сп. Правна мисъл, 4, 2017, с. 89-100.

Всички публикации се отличават със своята научна задълбоченост и отразяват различни етапи от работата на дисертанта по основната тема на дисертацията.

6. Заключение

Дисертационният труд „Оценка на доказателствата и доказателствените средства в наказателния процес“ съдържа теоретични обобщения и решения на големи научни и приложни проблеми, които съответстват на съвременните постижения на наказателнопроцесуалната теория и представляват значителен и оригинален принос в науката. Той отговаря на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и Правилника за прилагане на ЗРАСРБ. Дисертационният труд показва, че колегата Ваня Илиева притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения в областта на наказателнопроцесуалното право, като демонстрира качества и умения за самостоятелни научни изследвания. Поради гореизложеното, убедено давам своята положителна оценка за представения дисертационен труд и предлагам на почитаемото научно жури да присъди научната степен „доктор по право” на Ваня Илиева Илиева.

……. 2019 г.

проф. д.ю.н. Борис Велчев